

Bonyolult szomszédság

Éva Eszter Szabó: *U. S. Foreign and Immigration Policies in the Caribbean Basin Szombathely, Savaria Egyetemi Kiadó, 2007. 311 oldal*

Figyelemreméltó tény, hogy a magyar amerikanista szakirodalom máig kevés figyelmet szentel az Amerika közti kapcsolatok dinamikájának; a témával kapcsolatos feldolgozások döntő része még mindig európai szemszögből vizsgálja az Egyesült Államokat. Az Egyesült Államokban ezzel szemben az 1980-as évektől egyre intenzívebben folyik az ország „latin-amerikanizálódási” folyamatának, annak demográfiai, történeti, szociológiai és politikai vetületeinek kutatása, hiszen a latin-amerikai származású bevándorlók 42 milliós lélekszámukkal (a teljes népesség 14%-a – 11. old.) mára az Egyesült Államok legnépesebb és dinamikusan növekvő kisebbségi csoportját alkotják. Bár az emigráció, bevándorlás és a tömeges népességmozgások témakörének kutatásai nemzetközileg nagy volumenűek és szerteágazóak, a latin-amerikai eredetű emigrációval kapcsolatban kevés feldolgozás tesz kísérletet arra, hogy az emigráció folyamatát teljes dinamizmusában ismertesse, feltárja a fogadó, valamint a küldő állam külpolitikájának, a fogadó állam bevándorlás-politikájának, valamint a kivándorlás folyamatának kölcsönhatását.¹

Szabó Éva Eszter könyvében, mely doktori értekezésének kibővített, újabb adatokat tartalmazó kiadása, újszerű nézőpontból, esettanulmányok bevonásával, összehasonlító történeti szempontból vizsgálja az Amerika közti kapcsolatok egy fontos aspek-

tusát. A szerző jelen munkájában az Egyesült Államok külpolitikája és bevándorlás-politikája, valamint az ezek által szabályozott kivándorláshullámok kölcsönhatását vizsgálja Kuba és Puerto Rico esetében az 1950-es és 1960-as években. A két esettanulmány segítségével a szerző azt vizsgálja, hogy a hidegháborús kontextusban az Egyesült Államok közvetlen befolyási zónájába tartozó két ország esetében hogyan vált a korszakban még szokatlan módon a bevándorlási politika az Egyesült Államok külpolitikájának fő, tudatosan választott eszközévé. A szerző arra is rámutat, hogy a vizsgált évtizedben a két országgal kapcsolatos preferenciális bevándorlás-politika hasonlóan alakult, ám teljesen eltérő külpolitikai és nemzetbiztonsági célokat szolgált: míg Kuba esetében fő célja Fidel Castro forradalmi rezsimjének felszámolása vagy legalábbis destabilizálása, addig a Dominikai Köztársaságban az Egyesült Államok katonai beavatkozása nyomán hatalomra került Trujillo-diktatúra konszolidációja volt. Az eltérő külpolitikai célok és az általuk kiváltott masszív kivándorláshullámok kontrasztív elemzése mellett a szerző leírja és értékeli az ezen speciális, külpolitikai és nemzetbiztonsági megfontolások által meghatározott bevándorlás-politika közép és hosszú távú eredményeit, visszacsatolási csatornáinak működését az Egyesült Államok külpolitikájában és a két országgal fenntartott kétoldalú kapcsolataiban.

Könyvének bevezető részében Szabó Éva Eszter áttekinti az Egyesült Államok latin-amerikai jelenlétének és befolyásának fejlődését a korai pánamerikai törekvésektől a Monroe-elven keresztül a hidegháborús időszakig. A szerző által vizsgált időszakra egyértelművé vált, hogy az Egyesült Államok egész Latin-Amerikát befolyási körzeteként kezeli a hidegháborús konfliktus-

¹ Lásd például Romero de Terreros, Juan Manuel: *España y las comunidades hispanas*. Madrid, 2005. 14.

tusban, ám Szabó Éva Eszter arra is rámutat, hogy a Karib-térség az Egyesült Államok közeli szomszédjaként még nagyobb súllyal szerepelt az észak-amerikai nemzetbiztonsági prioritások között; az Egyesült Államok latin-amerikai országokban végrehajtott katonai beavatkozásainak nagy része a karibi régió országaiban zajlott le. A Karib-térség az Egyesült Államok hidegháborús külpolitikájának kísérleti terepeként szolgált; ugyanakkor a térséggel kapcsolatos konkrét külpolitikai intézkedéseknek fontos demonstratív és propagandafunkciója volt az Egyesült Államok nemzetközi kapcsolatrendszerében.

A Karib-térség stratégiai fontosságának értékelése után a könyv első fejezete áttekintést nyújt a tömeges népességmozgással, a ki- és bevándorlással kapcsolatos elméletek fejlődéséről. A történeti bevezetésből is kitűnik, hogy a ki- és bevándorlás az 1950-es évektől vált tömeges méretű jelenséggé a nyugati féltekén; ettől az időszaktól kezdve vált a külpolitika egyik prioritásává mind a küldő, mind a fogadó országok esetében, valamint önállósodott és erősödött meg a vele foglalkozó tudományág. A különböző migrációelméleti modellek ismertetése kapcsán a szerző kiemeli, hogy ezek a modellek általában esetspecifikusak, nem nyújtanak átfogó elemzést a népességmozgás általános okairól és hosszú távú következményeiről, valamint visszahatásáról a külpolitikára. Szabó Éva Eszter rámutat a migrációs folyamatok önjáró és önszabályozó sajátosságaira, és saját elméletével, a bumerághatással érzékelteti, hogy a bevándorlás-politika kialakításában, bár meghatározók a fogadó ország érdekei, közép és hosszú távon számolni kell a bevándorlási folyamat önjáróvá válásával és a fokozott bevándorlás következményeivel a belpolitikában, valamint a küldő országgal való kapcsolatainak alakulásában.

Könyvének második fejezetében a szerző áttekinti az Egyesült Államok jelenlétének alakulását a Karibi-térségben és ma-

gában Kubában, valamint Puerto Ricóban. Hangsúlyozza, hogy a régióval kapcsolatban az észak-amerikai külpolitika érzékenysége csak fokozódott a hidegháborúval, valamint a kubai forradalom 1959-es győzelmével, melynek következményeként az Egyesült Államok közvetlen szomszédságában élte meg a kommunista fenyegetést. A stratégiai megfontolások felülírták az észak-amerikai diplomácia egyéb szempontjait; a térség politikai stabilitását fenntartandó, az Egyesült Államok mellőzte az egyébként külpolitikai ideológiájában központi helyet betöltő demokratizmus eszméjét, és támogatta az erőskezűnek tartott katonai diktatúrákat, mint például Trujillo diktatúráját a Dominikai Köztársaságban. A nemzetbiztonság doktrínája így új értelmet adott az Egyesült Államok és a karibi régió „speciális kapcsolatának”, és újszerű eljárásokat és jelenségeket eredményezett a Kubával és a Dominikai Köztársasággal kapcsolatos bevándorlás-politikában, valamint ennek visszahatásában az említett országokkal való kapcsolatában.

A kubai és a dominikai eset speciális jellegét a szerző könyvének harmadik fejezetében írja le és hasonlítja össze. Kiemeli, hogy pontosan a nemzetbiztonsági megfontolások miatt a második világháborút követően a CIA és a kongresszus is fontos szerepet kapott a latin-amerikai külpolitika alakításában. Ugyanebben az időszakban váltak a segélyek és a bevándorlás-politika is a diplomácia fontos eszközévé; a bevándorlás-politika esetében ennek legfontosabb indikátora, hogy míg a kérdéskör hagyományosan a kongresszus hatáskörébe tartozott, az elnöki hatalom több kerülő úton (például egyéni vízummentesség megítélése, feltételes menekültstátusz odaítélése) is érvényesíteni tudta speciális külpolitikai megfontolásait. Az 1960-as évekig nem vált tömegessé a latin-amerikai eredetű bevándorlás az Egyesült Államokba. Az 1952-es *Immigration and Nationality Act* sem állított fel kvótákat a nyugati félteke kibocsátó

országaira. Ugyanakkor, míg az 1950-es évek végéig az Egyesült Államokba bevándorlók csupán 15%-a érkezett az amerikai kontinens országaiból (Latin-Amerikából, illetve Kanadából), az 1960-as évek elejére a bevándorlók 50%-a latin-amerikai kibocsátó országokból származott. (165. old.) A latin-amerikai bevándorlók számának robbanásszerű növekedése nem csak a szubkontinensen az ötvenes évek második felében tetőző népességrobbanással, a latin-amerikai országok turbulens belpolitikai és gazdasági helyzetével vagy a kvótamentességgel áll összefüggésben. Legfontosabb motíváló tényezője az Egyesült Államok speciális bevándorlás-politikája volt Kuba és Puerto Rico vonatkozásában.

Kuba esetében a politikai motivációjú kivándorlás az Egyesült Államokba már a spanyol–amerikai háború lezárása (1898) előtt, a kubai függetlenségi mozgalom kibontakozásától megfigyelhető volt, ám nem öltött tömeges méreteket Fidel Castro 1959-es hatalomra kerüléséig. Az Egyesült Államok politikai menekültként kezelt minden Kubából érkezett bevándorlót, és miután 1961-ben meg is szakította Kubával a diplomáciai kapcsolatokat, az ekkorra tömegessé váló kubai kivándorlást használta föl a Castro-rezsim lejáratására és saját külpolitikája morális töltetének hangsúlyozására. A bevándorlás-politika fontossága miatt az Egyesült Államok minden eszközt felhasznált arra, hogy a szigetről minél több kivándorló távozását tegye lehetővé. A hatvanas évek elejére a Castro-rezsim számára is tudatosult a kivándorlás negatív hatása a kubai gazdaságra (eddig az időszakig főként a középosztályhoz tartozó, képzett szakemberek hagyták el az országot), valamint a rendszer nemzetközi megítélésére. A kubai kormány már a rakétaválság kibontakozását megelőzően megnehezítette a kivándorlás feltételeit: a kubai állampolgárok nagyon kevés pénzt vihettek ki az országból, valamint 1962 októberétől lezárták az ország repülőtereit a nemzetközi járatok elől.

Az Egyesült Államok még a rakétaválságot követő patthelyzetben is rendszeres repülőjáratokat működtetett a kivándorlók számára a guantánamo-i katonai támaszponttól. Bár a hatvanas évek közepétől az Egyesült Államok nem törekedett többé a Castro-rendszer teljes felszámolására, igen proaktív kubai bevándorlás-politikájának hatása, a bumeráng-hatás máig tart. A számtalan, bevándorlást segítő intézkedés hatására a masszív kubai bevándorlás az Egyesült Államokba még most is tart, holott eredeti, hidegháborús célját sem teljesítette, és máig feszültté teszi a két ország viszonyát.

Szabó Éva Eszter rámutat arra, hogy a Dominikai Köztársaság esetében az Egyesült Államok speciális bevándorlás-politikai intézkedéseit pontosan ellentétes előjelű külpolitikai megfontolások vezérelték. Míg – amint láttuk – a kubai kivándorlás bátorításával az Egyesült Államok célja a Castro-rendszer felszámolása, később destabilizálása, nemzetközi diszkreditálása volt, Rafael Trujillo dominikai katonai diktatúrája épp az Egyesült Államok katonai segítségével jutott hatalomra. Az Egyesült Államok beavatkozásának fő célja egy kubai típusú forradalmi folyamat kialakulásának megelőzése volt, és dominikai bevándorlás-politikája hasonló célokat, a rendszer hosszú távú stabilizálását szolgálta. Bár Trujillo az ötvenes években ambíciózus iparfejlesztésbe kezdett, a lakosság dinamikus növekedése miatt a munkanélküliséget nem sikerült felszámolni. A meglévő társadalmi feszültségek mellett az Egyesült Államok joggal tartott a társadalom radikalizálódásától, ezért miután Trujillo 1961-ben feloldotta az Egyesült Államokra vonatkozó kiutazási tilalmat, az amerikai diplomácia minden könnyítést megadott a dominikai bevándorlóknak. A folyamat, csakúgy, mint Kuba esetében, máig tart, és a dominikaiak a kubaiak után a második legnépesebb latin-amerikai bevándorló-csoportot alkotják az Egyesült Államokban.

Könyvének záró részében a szerző újra kiemeli, hogy a karibi bevándorlás-politika fontos szerepet töltött be az Egyesült Államok hidegháborús morális hadviselésében, és az ország demokratikus elkötelezettségének fő szimbólumává vált. Figyelemre méltó az is, hogy a hidegháborús időszak nemzetközi kapcsolati koordinátáinak és a

kubai, illetve a dominikai belpolitikai helyzet alakulása nyomán a bevándorlás-politika az Egyesült Államok Latin-Amerika-politikájának új és máig el nem évülő eszköze lett.

VIRÁGH ANNA